UDK 316.77

Kemal Obad

ODREĐENJE I IZAZOVI INTERKULTURALNE KOMUNIKACIJE U SAVREMENIM KULTURALNIM ODNOSIMA

SAŽETAK

Rad ima za cilj predstaviti i analizirati teoriju prema kojoj interkulturalna komunikacija danas proizlazi iz dvije pretpostavke. Prva je da čovjek živi u dobu kada su promjene u putovanju, ekonomiji, političkom sistemu, tehnologiji i populaciji učinile svijet neophodnim za interkaciju među različitim kulturama. Druga je da su ljudi osjetljivi na činjenicu da kultura utječe na komunikaciju na suptilan način i indirektno. Deduktivnom metodom rad ima tendenciju pojasniti kako čovjekova percepcija vlastite kulture pomaže u pogledu na svijet koji ga okružuje, te kako na osnovu toga djeluje u društvenoj zajednici. Komuniciranje među kulturama, ali i unutar vlastite kulturne zajednice ima za cilj da se podstakne na učinkovito djelovanje u rješavanju različitih problema, savladavanju prepreka u razumijevanju i interpretaciji među zajednicom i pojedincima, kao i kreiranje učinkovitog plana za buduće djelovanje. Kroz ovaj rad upoznat ćemo se s osnovnim značenjima pojmova kulture i komunikacije, kako međusobno djeluju religija i kultura i kakve prepreke postoje u procesu interkulturalnih komunikacija. Prikazani su izazovi s kojima se susreće interkulturalna komunikacija u savremenom dobu, nerazumijevanje među kulturama, te se sistematizira zaključak u pravcu očekivanja od interkulturalne komunikacije u budućnosti.

Ključne riječi: kultura, komunikacija, interkulturalni odnosi, međuvjerski odnosi, interkulturalna komunikativna kompetencija

Uvod

Pojam kulture prati nas u svakodnevom isčitavanju tekstova i knjiga, praćenju televizijskih i radijskih sadržaja, a internet je poseban medij koji sadrži materijale o kulturi. Kada se zapitamo šta je to kultura, najprije se nadovezujemo na ono što mi smatramo pod tim pojmom ili što se najčešće nama predstavlja kao nešto kulturno ili nekulturno, kultura življenja, agrokultura, pop-kultura i sl. Čovjek je privržen svojoj kulturi, ali od njega se traži da objektivno sagledava svoje kulturne norme, vrijednosti i načela bi uspio ostvariti uspješnu interkulturalnu komunikaciju.

A.Kroeber i C. Kluckhohn, poznati američki antropolozi, pristupili su ovom fenomenu još 50 -tih godina prošlog stoljeća, te predstavili preko 250 različitih određenja kulture što su ih našli kod različitih autora. Pojam *kultura* najčešće se počeo upotrebljavati u kontekstu povijesnih izučavanja starih civilizacija i svega onoga šta su iza sebe ostavili, ali novija znanost o kulturi omogućila je novo shvatanje kulturā u savremenom dobu. Kako se svijet sve više mijenjao iz višekontinentalnih imperija u granično određene nacionalne države, tako su i kulturne odlike počele „bivati" nacionalno određene, pa su se ustaljili nazivi američka kultura, njemačka kultura, ruska kultura itd. Ipak zbog sličnih karakteristika više naroda, zadržali su se i nazivi koji su predstavljali i predstavljaju neku univerzalnu komponentu višenacionalnih kultura, pa tako susrećemo i evropsku kulturu ili zapadnu kulturu, arapsku kulturu, hispano kulturu, balkansku kulturu i dr. No, kulturu danas čini sve ono što su ljudi proizveli u svojoj povijesti, svi materijalni i duhovni proizvodi — a među duhovne pripadaju i svi organizacijski oblici i oblici ponašanja. (Kale, 1990)

Komunikacija je oduvijek bila sastavni dio svake kulture. Ne samo da nije varirala među kulturama, nego su i u okviru jedne kulture postojali različiti oblici komuniciranja. Definicija komunikacije također se različito tretirala u različitim vremenskim epohama. Jedna od tih definicija govori o komunikaciji kao procesu razmjene značenja, gdje se poruke ljudi iz određene kulture i „realnosti" prenose u cilju da se kreira međusobno razumijevanje. (O'Sullivan, 1993) Druga definicija govori o komunikaciji kao prenošenju poruka, procesu u kojem jedna osoba utječe govorom i mišlju na drugu osobu.

(Fiske, 1990) Obje definicije komunikacije se interpretiraju kao društvena interakcija putem poruka. Vrste komunikacije su se također različito podijelile. Najčešće se govori o komunikaciji prema broju sudionika: intrapersonalna, interpersonalna, grupna te organizacijska i masovna (Vreg, 1991). Ali, komunikaciju često dijele na verbalnu (temelji se na govoru) (Vreg, 1991) i neverbalnu (podrazumijeva geste, pokrete, ponavljanje, izraze lica i ostalo).

Šta bi to bila onda interkulturalna komunikacija? Neki autori koriste i druge nazive, poput interetničke komunikacije (Scollon i Wong Scollon, 2001), ali su to dva različita pojma. Mnogi autori su to jednostavno definisali kao komunikaciju između pripadnika ljudi različitih kultura. (Barnett i Lee, 2003; Cleary, 1988). Nemoguće je dati kompletnu definiciju bez opisivanja ciljeva ove komunikacije. Stoga je interkulturalna komunikacija definirana često iz perspektive antropologije, ekonomije, historije, sociologije, psihologije, umjetnosti, teologije i sl. (Pinto, 2000) Kulture su u svom povijesnom egzistiranju razvijale različite forme komunikacije unutar svoje zajednice, ali i forme komuniciranja i s drugim kulturama, posebno ako govorimo u kontekstu trgovine među različitim civilizacijama, aspektu koji je najviše obilježio povijesnu zbilju svjetskih civilizacija. Ali, u savremenom dobu uspostavljena su načela koja se primjenjuju kako bi komunikacija među kulturama bila što uspješnija. Segmenti u razvoju uspješne interkulturalne komunikacije idu slijedom: sposobnost da se suosjeća sa drugim kulturama - komunikativna kompetencija – jezik. O tome ćemo se pobliže baviti u ovom radu.

Dimenzije kulture

Današnje određenje dimenzija kulture zasniva se na teorijama Edwarda P. Halla predstavljenih u knjizi *Beyond Culture* 1976. godine. Podijelio je kulture kao kulture visokog i niskog konteksta. Za Halla je kontekst informacija koja obuhvata događaj (Samovar, Porter, McDaniel, 2009). Njegov rad otkriva da su kulture često podijeljene prema visokom kontekstu i niskom kontekstu komunikacije. Hall je želio riješiti pitanje kulturnih razlika, te ponuditi optimalnu kategorizaciju.

Kulture visokog konteksta odnose se na društva ili grupe gdje ljudi imaju bliske kontakte u dužem vremenskom periodu. Mnogi aspekti kulturnog ponašanja nisu naglašeni jer većina članova zna šta treba raditi i šta misliti tokom godina međusobne interakcije. (Cragan, Wright, Kasch, 2008). Ove kulture teže da se povežu s drugim kulturama koje imaju razvijen osjećaj za tradiciju i povijest. Kulture visokog konteksta su češće u istočnim kulturama nego u zapadnim, i u zajednicama s niskom stopom različitosti. Neke od kultura koje spadaju u ovu dimenziju su: američki Indijanci, Latinoamerikanci, Japanci, Arapi, Kinezi, Afroamerikanci i Korejci. Glavne karakteristike kultura visokog konteksta su:

- mnogo manja verbalna komunikacija, manje pisana/formalna informacija; informacija se nekad prenosi putem gestikulacije, čak i tišinom
- više unutarnje razumijevanje onoga o čemu se komunicira
- dugoročne međusobne veze
- jake prepreke – onaj ko je prihvaćen kao pripadajući protiv onoga ko se smatra „autsajderom“
- odluke i aktivnosti se fokusiraju na izravne lične veze, često oko glavne osobe koja ima autoritet.
- više se oslanja na to kako je nešto rečeno, nego šta je rečeno, neverbalni znakovi su izraženiji

Kulture niskog intenziteta odnose se na društva gdje ljudi nastoje imati više kontakata, ali kratkog trajanja ili iz nekog određenog razloga. Stanovništvo je u ovakvim kulturama mnogo manje homogeno i nastoji uspostavljati međusobne kontakte. U ovakvim društvima kulturno ponašanje i načela trebaju biti javno izložena kako bi oni koji ulaze u takvu kulturnu sredinu znali kako da se ponašaju. Npr., azijski način komuniciranja (visoki kontekst) je često neodređen i posredan,

a zapadna komunikacija (niski kontekst) teži neposrednom i određenom. (Samovar, Porter, McDaniel, 2009).

Neke kulture niskog intenziteta su: njemačka, švicarska, skandinavska i angloamerička. Glavne karakteristike ove kulture su:

- određena pravilima, ljudi nastupaju prema pravilima
- znanje je više kodificirano, javno ispoljeno i pristupačno
- razdvajanje vremena, prostora, aktivnosti i veza
- više interpersonalnih kontakata kratkog trajanja
- znanje je više prenosivo
- odluke i aktivnosti su fokusirane na to šta se treba uraditi.

Za šta nam služe pomenuta određenja kultura? Nikada se ni za jednu kulturu ne može kazati da je „visoka" ili „niska" jer današnje društvene zajednice sadrže obje dimnezije. Tako Schein govori o jeziku koji nas odmah stavlja u poziciju da zanemarimo ove kontekste, jer pretpostavljamo da će onaj ko nauči strani jezik razumjeti probleme i djelovati u skladu s tim razumijevanjem u određenoj stranoj zemlji. No, i sam jezik je jedan širi kontekst u kojem neverbalni znakovi, masa glasova, govor tijela, i drugi signali određuju ono što želimo reći (Schein, 2010).

„Visoki" i „niski" konteksti su stoga manje relevantni kada opisujemo ljude općenito, ali korisni ako želimo razumjeti određene situacije i kulturne sredine. Glavno obilježje prema kojem razlikujemo ova dva konteksta jesu struktura međusobnih veza i tipovi kulturalnog znanja. U procesu interkulturalnih komunikacija vrlo važno je poznavati ove dimenzije.

Međureligijska i interkulturalna komunikacija

Interakcija među različitim vjerskim zajednicama u svijetu danas je mnogo aktuelnija tema nego prije. Zapravo, ovakve teme su oduvijek imale značajnu pozornost, ali u posljednje dvije decenije, zbog različitih socio

– političkih dešavanja, te tehničkih inovacija, izazov međureligijskih dijaloga postao je ključna tema u rješavanju određenih društvenih problema unutar jedne ili više nacionalnih grupa. Iako općenit pojam, međureligijski dijalog najčešće označava kooperativnu i mirnu interakciju među različitim vjerskim tradicijama. To svakako uključuje i tzv. monoteističke abrahamske religije i religije starog istoka, kao i religije koje su više meditativnog karaktera i bez vjere u Boga, tj. Vrhovno biće. No, jedan od najčešćih segmenata međureligijskog karaktera jeste upravo ovaj među trima monotestičkim svjetskim religijama (kršćanstvom, islamom i judaizmom).

Religija kao jedan od elemenata kulture već stoljećima znatno utječe na oblikovanje kulturnih vrijednosti svjetskih civilizacija. Bilo da je monoteistička, politeistička ili čisto refleksivna, religijska tradicija je nezaobilazan društveni obrazac koji ne samo da oblikuje kulturu, nego je i dio kulture, a kako nas povijest uči, u određenim epohama neke kulturne odlike naroda (oblačenje, umjetnost, jezik) stavljane su u kategorije vjerskog. Ovakva određenja su kasnije donijela velike poteškoće u modernom periodu, jer narodi su teško prihvatali neka savremena rješenja za olakšavanje ljudskog života u svim sferama.

Cilj međuvjerskog dijaloga nije da stvara građansku religiju, nego da pravi atmosferu poštovanja naspram svake religije (Shafiq i Abu-Nimer, 2007). Svaka religija, na svoj način, poziva na dijalog s drugima. Postoje određene radikalne grupe svih vjerskih zajednica koje se protive međuvjerskim dijalozima. Najčešća objašnjenja u tom kontekstu su da se pokušavaju uvući elementi jedne vjere u drugu. U posljednih nekoliko godina mnogo se radi na uspostavljanju određenih obrazaca prilikom stupanja u dijalog sa određenim religijama. Posebno je to izraženo u onim sredinama gdje se susreću različite vjerske zajednice. Uzimajući u obzir težnju da život u takvim zajednicama zahtijeva visok stepen tolerancije kako bi se izbjegli mogući sukobi i nesuglasice, ovaj proces je možda jedan od ključnih u razvoju multikulturalne zajednice jedne savremene države. Zato su se savremeni autori potrudili da bar iz perspektive svoje vjerske pripadnosti ili iz perspektive općih načela sociološkog određenja religije ponude „upute“ kako i na koji način stupati u međureligijske dijaloge i postići pozitivan efekat. (Swidler, Firestone i Duran, 2007)

Religija i kultura

Kako smo već spomenuli, religija je jedan od elemenata koji može oblikovati kulturu. U modernom periodu, sa razvojem sociološke nauke u određenim kulturama i kontekstima, na svijet se gledalo više kao na povijesni proces i njegovo uređenje bez velike uloge Boga ili svodeći Boga kao nužnu izmišljenu ljudsku misao da bi se izrazila vlastita nemoć. S druge strane, sociologija se razvijala i u skladu sa religijom. Kulture su u povijesti nastajale i pod utjecajima određene religije ili religijā. Basil Pohlong, savremeni antropolog, posebno se zanimao za problem koji je pokret sekularizma u savremenom periodu napravio. Ističući da je izvršena sekularizacija institucija, tradicije pa čak i ideja koje navode pojedince da misle kako je religija mrtva ili bar lična stvar, on opisuje ovaj trend kao opasan za čovječanstvo jer navodi čovjeka da napusti mnoga načela, vrijednosti, tradicije i aspiracije koje su naši prethodnici praktikovali uspješno stoljećima. (Pohlong, 2004,). To dovodi u pitanje i same kulturološke komunikacijske procese tokom povijesti čovječanstva te predstavlja jednostran prikaz ovakvog fenomena. Pohlong smatra da su kulturni i religijski načini života povezani jedno sa drugim, svaki sa svojim posebnostima i važnostima.

No, problem određenja kulture sa predznakom određene vjerske tradicije nije samo pitanje savremenog doba. Oduvijek se postavljalo pitanje kako tačno definisati kršćansku, islamsku, jevrejsku, budističku i druge slične kulture, kada pripadnici ovih vjerskih tradicija žive na raznim dijelovima svijeta. Antropolozi i historičari izučavaju često religije kao aspekte utjecaja na kulturu stanovnika regija gdje su te religije dospjele. No, nadovezat ćemo se na akademsko određenje ovih problematičnih termina. Danas se mnogo češće koriste termini zapadna kultura, koja označava kulturno djelovanje Zapada u povijesti. Termin Zapad geografski, prema akademskim određenjima, obuhvata katoličku i protestansku Evropu, kao i angloameričku sferu. Islamska kultura predstavlja kulturna dostignuća i praksu muslimana u povijesti, ali i svih onih koji su na bilo kakav način pripadali islamskoj civilizaciji i djelovali u okviru nje (Kale, 1991), a hispanidad regije koje dijele španski kulturu (Jones, 1998). Afrička kultura najčešće se vezuje uz tradicije podsaharske Afrike ili naroda crne rase. Termin kultura Starog Istoka ili Dalekog Istoka se odnosi na kulturnu tradiciju starih religija dalekog Istoka (konfučijanizam,

taoizam, šinto), zatim indijskih religijskih tradicija (budizam, hinduizam, džainizam i šikizam), i Stare Azije (perzijski zoroastrizam) (Scupin, 2003).

Glavne odlike međureligijskog dijaloga

Cilliers (2002), kao i Shafiq i Abu-Nimer (2007) na osnovu iskustava i procesa međureligijskih i interkulturalnih dijaloga i komuniciranja u povijesti razradili su tematiku koja govori o glavnim odlikama takve komunikacije. Tako se razrađuju 4 glavne odlike: pravda, pomirenje, istina i oprost.

- Pravda – iako različito razumijevana kod svih vjerskih zajednica, nezaobilazan je segment u razvoju produktivne međureligijske komunikacije u svijetu. Ali, potrebno je najprije razumjeti šta je to nepravda da bi ljudi koji se upuštaju u međureligijski dijalog mogli artikulisati ulogu pravde kao značajnog faktora njihove vjerske tradicije (Cilliers, 2002). Doprinos pravednosti jednom društvu je neprocjenjiv, a vodeću ulogu u promoviranju toga imaju vođe vjerske zajednice. Pravednost se ogleda u jednakom tretiranju svih ljudi, poštovanju i uvažavanju svih ljudi bez obzira na rasu vjeru i naciju; dati pravo i bogatom i siromahu, i običnom čovjeku i vladaru; razvijati lijepu riječ među ljudima; podsticati na korisna djela za cijelu zajednicu; voditi mirovne i korisne razgovore itd.

- Pomirenje – proces pomirenja implicira da ljudi moraju biti spremni da se kritički osvrnu na vlastitu vjersku tradiciju. Ovaj proces također naglašava potrebu da se obnove međusobne veze i da se krene u procese koji mogu dovesti do društvenog i duhovnog izlječenja (Cilliers, 2002). Treba suzbiti ljutnju i biti sposoban oprostiti, jer upotreba uvredljivih riječi tokom dijaloga često rezultira nepotrebnim tenzijama. Ali, u mnogim zajednicama i državama zahvaćenim ratnim sukobima ovaj proces zna zahtijevati dugoročna rješenja kako bi se došlo do pozitivnih rezultata. Pomirenje implicira da obnova ili ponovno uspostavljanje komunikacije i veza između bivših neprijatelja može biti ostvarena. Važnost pomirenja unutar međuvjerskog dijaloga je izuzetno važno u društvima koje je podijeljeno nasiljem i dugotrajnim sukobima. (Cilliers, 2002)

- Oprost – zasigurno jedan od težih koraka tokom međuvjerske interakcije, posebno za one koji su bili žrtva nepravde. Ovdje u pitanje dolazi i moralna odgovornost. Abrahamske vjerske tradicije (islam, kršćanstvo, judaizam) oprost stavljaju u središte svoga *creda* oko toga kako bi se ljudi trebali ophoditi jedni naspram drugih, kako se veze mogu izgraditi i kako je Božija milost izražena kroz ljude (Gopin, 2001) Naravno, proces opraštanja nije takav da se od obje strane traži da jednostavno oproste i zaborave niti na milost treba gledati kao akt uljudnosti kojeg žrtva treba tek tako napraviti. Počinitelj nepravde treba poduzeti korak i izraziti iskreno žaljenje za počinjenim djelom, te biti svjestan zla djela koje je učinio i nanesene štete koju je napravio.

- Istina – tokom komunikacije između različitih vjerskih zajednica, istina stoji kao neprikosnoveno sredstvo da se efekti teoretske komponente međuvjerskog dijaloga prenesu i na praktično djelovanje. Najčešći prekid međuvjerske saradnje dolazi uslijed pogrešne percepcije otkrića da se ono što je istina u vlastitoj religiji, suprostavlja onome što je „istina" u drugim religijskim tradicijama. (Cilliers, 2002). Mnogo je važnije da ljudi ulaze u međureligijski dijalog da otkriju šta je to „istina i ispravno" nego da ostvaruju „religijsku pobjedu" kao da je dijalog debata (Martin, 1998). Traženje istine unutar vjerske tradicije treba se fokusirati na to kako vjernici mogu učestvovati u konstruktivnoj razmjeni iskustava unutar međuvjerskog dijaloga. Stoga, stupati u bilo kakvu komunikaciju međuvjerskog tipa bez namjere istinske reflekcije svoje vjerske tradicije, pa onda drugih, nema konačnog cilja niti smisla.

Interkulturalna komunikacija u svijetu mass-medija

Mass – mediji, odnosno sredstva masovne komunikacije označavaju sredstva komunikacije širokog spektra za širu publiku i uključuje printane (novine, časopisi) i elektronske medije (internet, televizija, radio). Danas je od suštinske važnosti to kako nas mediji, najviše televizijske stanice, obavještavaju ili prenose informacije o određenoj kulturi. Dok informacijama na internetu možemo manipulirati, odnosno preciznije selektirati šta da čitamo o određenoj

kulturi, televizijski kanali nude nam zakupljene dokumentarne ali i igrane filmove koji na svoj specifičan način igraju ulogu u prezentiranju svjetskih kultura. Neki autori smatraju pogubnim da u masovnoj komunikaciji novinari jednostavno biraju kakve vijesti da preuzmu od globalnih novinarskih agencija tako da mnoge vijesti ili informacije ostaju nedorečene. To stvara plodno tlo za pojavu raznih stereotipa i predrasuda (Kleinsteuber, 1995).

Tokom povijesti mediji su uvijek bili ili pod utjecajem vlade ili pod utjecajem biznisa ili pod utjecajem publike. Ti utjecaji nekad su bili manjeg a nekad većeg intenziteta. Međutim, nesumnjiva činjenica jeste da su mediji odigrali veliku ulogu u formiranju općeg javnog pogleda prema jednoj zajednici ili kulturi. Ta medijska „komunikacija" sa gledaocima, slušaocima ili pak čitaocima često zbog svoje površnosti, nekvalitetno urađenog posla od strane novinara te subjektivne percepcije, utjecala je da interkulturalna komunikacija izgubi značaj u široj publici, te da se više svede na studijsko izučavanje uskih akademskih krugova. Razvojem interneta ranih devedesetih godina XX stoljeća, te njegovim rapidnim širenjem od 2005. godine zasjenili su i televizijske medije te danas je skoro nemoguće jednoj savremenoj državi da ima potpunu kontrolu nad širenjem informacija i po najstrožijim kriterijima i restrikcijama.

Nedostatak objektivnih i relevantnih dokumentaraca, ali i slaba zainteresovanost šireg auditorija građanstva čini procese interkulturalne komunikacije u mass-medijima otežanim, ali ne i neostvarivim. Ipak su mediji najbrži način kako da se dobiju informacije o određenoj kulturi o kojoj možda prije i nismo čuli i koju možda uživo nećemo moći nikada vidjeti.

Važnost interkulturalne komunikacije

Važnost razvijanja tolerantne komunikacije među različitim svjetskim kulturama posebno je aktuelna, najprije zbog svjetske populacije koja raste iz godine u godinu, različitih migracija s jednog kraja svijeta na drugi, te dobre atmosfere.

Bitnost interkulturalne komunikacije ogleda se u sljedećem:

- bolje upoznavanje sa kulturnim zajednicama svijeta
- u svijetu moderne tehnologije, pristup informacijama nam ne garantuje da ćemo razumjeti, cijeniti druge kulture, stoga nam je potrebna živa komunikacija

- u svijetu poslovne ekonomije, gdje su mnoge kompanije zastupljene u različitim kulturnim zajednicama, neophodno je da poznavanje naravi tih kultura kako bi se mogla lakše ostvariti poslovna komunikacija (Cleary, 2004)
- poboljšanje znanja stranih jezika najviše se dešava u procesu komunikacije sa drugim kulturama
- razbijanje predrasuda i stereotipa o kulturama koje nismo imali priliku upoznati na pravi način
- razvijanje međureligijskih dijaloga.

Prepreke u postizanju interkulturalne komunikacije

Mnogi autori koje smo navodili (Samovar, Clearly) zajedno sa drugim antropozima imaju ujednačen stav o tome šta najviše sprječava razvijanje interkulturalne komunikacije. Bennet te prepreke naziva „kamenom spoticanja" (Bennett, 1998), a Jandt (2009) barijerama efikasne interkulturalne komunikacije. Kakvo god terminološko određenje bilo, interkulturalna komunikacija se nalazi pred velikim izazovom zbog barijera koje uveliko sprječavaju da ostvarujemo komunikaciju na principu multikulturalnog društva ili pluralizma. Barijere ujedno predstavljaju poraz na uspostavi dijaloga među kulturnim zajednicama svijeta, stoga kratki pogled na neke od tih barijera omogućit će nam da bolje razumijemo kako razviti proces interkulturalne saradnje u vlastitoj zajednici.

1. Etnocentrizam – iako je važno da ljudi budu ponosni na svoje kulturno naslijeđe, moraju se čuvati tendencije da svoju kulturu smatraju superiornom nad drugim kulturama. Zbog entocentrizma se druge kulture ocjenjuju negativno, što rezultira pojavom subjektivnih stavova tipa „mi smo upravu, oni su u krivu" u svakom aspektu interkulturalne interkacije (Cleary, 2004, str. 30) . Naše mogućnosti su da najprije prepoznamo arbitražnu prirodu naših kulturnih obrazaca ponašanja, te da ih ispitamo učeći o ponašanjima drugih kultura o istoj ili sličnoj stvari. Ekstremni entocentizam dovodi do odbijanja bogatstva i znanja neke kulture. Komunikaciju dovodi u pitanje i blokira razmjenu ideja i vještina među ljudima.

2. Pretpostavka o sličnostima – ovo se dešava u slučaju kada ljudi naivno pretpostavljaju da postoje neznatne razlike među ljudima svijeta, pa je uspostavljanje komunikacije lagano. Ovdje se zanemaruje činjenica da oblici adaptacije mnogim društvenim zahtjevima, vrijednostima, vjerovanjima umnogo se razlikuju od kulture do kulture. (Bennett, 1998). Iako se ne mogu zanemariti određene sličnosti među ljudima, ova barijera u interkulturalnoj komunikaciji skoro onemogućava ispravno razumijevanje i uspješno interpretiranje poruke između dva ili više sugovornika različitih kulturnih tradicija. Stoga ovakva pogrešna percepcija o malim razlikama među kulturama u komunikaciji nosi negativne efekte.

3. Pogrešne neverbalne i verbalne interpretacije – upotreba neverbalnih znakova, kao i verbalno korištenje nejasnih fraza može uzrokovati nerazumijevanje. Mnogo je teže razumjeti negovorne znakove drugih kultura, poput znakova formalnosti poštovanja (Bennet, 1998). Pogrešna interpretacija gestova, držanja tijela i drugih fizičkih pokreta je česta komunikacijska barijera. Jezička barijera se također javlja kao čest uzrok nerazumijevanja. Nedostatak jezičkog znanja može postati izazov, a oslanjanje na interpretatore i prevodioce nekada ne rezultira dobro (Baldi i Gelbstein, 2004). Čak i u vlastitom jeziku govornici nekada dolaze do pogrešnih razumijevanja.

4. Kulturni stereotipi i predrasude – stereotipi označavaju negativne ili pozitivne prosudbe o indvidualcima, a predrasude sugerišu na iracionalne sumnje ili mržnju prema određenoj grupi, rasi, religiji ili spolu. Oba ova termina jesu u značenju kreiranja prosuđivanja pojedinaca prema društvenoj pripadnosti (Jandt, 2009). Allport je identifikovao pet nivoa predrasuda koje su relevantne u kontekstu interpersonalnih odnosa u različitim kulturama: 1. negativno etiketiranje; 2. izbjegavanje komunikacije; 3. diskriminisanje; 4. fizički napad; 5. istrebljenje (Rivers i Joyce, 2007). Stereotipi uspijevaju ustrajati jer su najprije napravljeni kao mitovi ili očevidnosti vlastite nacionalne kutlure i zato jer ponekad racionalizuju predrasude. Također su priloženi tendenciji da uočavaju samo one dijelove informacija koji korespondiraju prema uspostavljenom gledištu.

> Kulturni stereotipi su česti u hollywoodskim filmovima, gdje su Amerikanci često heroji, a „loši momci" često ruskog, arapskog ili kineskog porijekla. Ovakvi i slični stereotipi jesu dio naše svakodnevnice. Corinna Vellnagel (2010) smatra da svaka nacija ili kulturna zajednica nije u mogućnosti da se poptuno oslobodi stereotipa, jer ljudima je nemoguće da egzistiraju bez neke pristrasnosti. Ipak, stereotipima se uspijevaju oduprijeti oni koji objektivno posmatraju svoju kulturnu tradiciju i grade poglede prema drugima na osnovu provjerenih iskustvenih informacija. Šta to, ustvari, znači? To podrazumijeva proširivanje svojih vidika o kulturnim razlikama ne samo putem sredstava informisanja poput medija, nego i kroz vlastiti susret sa pripadnicima tih kultura. Već smo prethodno raspravljali koliku važnost igra postupak učenja vrijednosti i odlike naše kulturne zajednice, pa tek onda upoznavanja i sa drugima.

Barijere u komunikaciji među kulturama svijeta uvijek će praviti ograničenja i nedostatke u savladavanju problema među ljudima koji nužno ne moraju nastati kao rezultat međusobnog nerazumijevanja, već i kao rezultat utjecaja različitih ideološko – političkih nadmetanja i propagandi. Da bi komunikaciju učinili uspješnom, mora se uključiti šira javnost, jer kulturu ne čine akademski radnici, intelektualci i studenti nego upravo narod koji je i najbrojniji faktor jednog kulturnog svijeta tradicije, običaja i normi. Nažalost, upravo narodne mase su te koje najviše padaju pod utjecaje spomenutih barijera i uzrokuju da se interkulturalna komunikacija razvija sporije i znatno otežano uzimajući u obzir prirodu same komunikacije i cilja kojem teži. Treba zauzeti istraživački pristup, tj. željeti saznati o kulturi, nego stereotipni ili predrasudni (Bennet, 2009)

Interkulturalna komunikativna sposobnost (kompetencija)

U temi interkulturalne komunikacije termin kompetencije je nezaobilazan. Antropolozi i kulturolozi smatraju da je cilj ove komunikacije postizanje interkulturalne komunikativne sposobnosti koja se definiše kao sveopća unutrašnja sposobnost pojedinca da prebrodi ključne izazove interkulturalne komunikacije: nazivlje, kulturalne razlike i nepoznate intergrupne stavove, kao i prateće iskustvo stresa. (Kim, 1992).

Vrlo je važno razdvojiti interkulturalnu učinkovitost i interkulturalnu komunikativnu sposobnost (IKS), koncipirajući interkulturalnu učinkovitost kao sposobnost sudionika da provedu komunikacijsko ponašanje da bi izazvali željene odgovore u globalnoj sredini bez narušavanja normi i pravila njihovih sugovornika (Samovar, Porter, McDaniel., 2009). Ako stupamo u proces interkulturanih aktivnosti, naša sposobnost interkacije i mogućnosti razumijevanja strane kulture odredit će uspjeh i ishod takvih aktivnosti. S tim u vezi Ting – Tommey pojasnila je određene sposobnosti koje čine interkulturalnu kompentenciju, poput tolerancije koja nam omogućava da budemo obazrivi slušaoci i pažljivo razmatramo perspektive drugih i razumijevamo poruke jasnije. Umna otvorenost kao i fleksibilnost pomaže nam da ne žurimo ka zaključcima, te da cijenimo drugačije stavove, odnose i djela drugih. Prilagođenost, osjećajnost, poštovanje prema drugom i kreativnost su sve efektne komunikativne strategije koje nam u konačnici omogućavaju da uspješno vodimo interkulturalne susrete (Ting – Toomey, 1999). Koncept interkulturalne komunikativne sposobnosti omogućava nam da razumijevamo kulturne teme, sadržaje, i efektnu osjećajnost spram interkulturalnih razlika. Ovaj koncept je najviše prisutan upravo u segmentu edukacije.

Interkulturalna komunikativna sposobnost zahtijeva od studenta i učenika razvoj dimenzija koje nudi IKS. Tako se pristupilo jednom lakšem i preciznijem određenju šta su to ustvari dimenzije IKS-a. Richard L Wiseman, a kasnije drugi teoretičari interkulturalne komunikacije razvili su 4 dimenzije IKS-a (Wiseman, 2003):

1. Znanje;. Postoje dvije vrste znanja: a) znanje o društevnim grupama i njihovim proizvodima i praksi na način koji ove kulture provode. Ovdje je znanje relaciono, tj. kako građani jedne države shvataju drugu državu i kakve posljedice ima interakcija među pojedinicima. Naprimjer, kada u jednoj državi strani jezik koji se uči bude engleski, onda je neophodno da se sazna nešto o kulturama gdje je engleski primarni jezik. Naravno znanje treba dolaziti i iz društvenih nauka. b) druga vrsta znanja je znanje o procesu interakcije na javnom i ličnom nivou. Naprimjer, ako student odlično govori engleski i gramatički ispravno, ali nema znanja o načinima interkacije, onda komunikacija može doživjeti neuspjeh (Byram, 1998).

2. Stavovi; znatiženja i otvorenost, nastojanje da se potisne pogrešno vjerovanje o drugoj kulturi i uvjerenje o vlastitoj. Putem stava može se izraziti interes za otkrivanje drugih perspektiva o interpretaciji poznatih ili nepoznatih fenomena i u vlastitoj i u drugim kulturama i kulturnim praksama. Kada studenti provedu određen period u drugoj državi, bude onih koji potpuno se naviknu u takvoj sredini čak više nego kad bi bili zatvoreni u krugu svoje kuće.

3. Vještine***;*** Byram (1998) dijeli vještine u dvije kategorije za razliku od Wisemana: a) sposobnost da se interpretira dokumenat ili događaj iz druge kulture, da se objasni i poveže sa dokumentima i događajima iz svoje kulture; b) sposobnost da se stekne novo znanje o kulturi i kulturnoj praksi, te da se koristi znanjem, stavovima i vještinama u granicama žive komunikacije i interkacije. Vještine nam pružaju kontrolu ponašanja koje nam je potrebno da komuniciramo ispravno i učinkovito. Obje ove vještine očito zahtijevaju razvoj jezičke sposobnosti, jer vještine su te koje ćemo i primijeniti u praksi i nisu samo na teoretskom nivou.

4. Kritička svijest o kulturi; sposobnost da evaluiramo kritički i na osnovu utvrđenih kriterija, praksa i proizvoda u vlastitoj i u drugim kulturama i zemljama (Byram, 1998). Ovo se smatra najvažnijom dimenzijom IKS-a. Interkulturalni govornik u ovom slučaju uključuje iskustvo vlastite kulture i drugih kultura u cilju racionalne evaluacije. Svijest se proteže kroz razvijanje u znanju, pozitivnim stavovima i vještinama. Svijest nam pomaže da razlučimo šta je to najrelevantnije za nečiji identitet. Profesori stranih jezika trebaju promovisati opće načelo poštovanja ljudskog digniteta i jednakosti ljudskih prava kao demokratske osnove za društvenu interkakciju (Byram i Nichols, 2001)

Interkulturalna komunikacija u budućnosti

Govoriti danas i u budućnosti o ovoj komunikaciji skoro je nemoguće a da se ne uključi govor o ulozi medija. Kako nam mnogi autori to sugeriraju, mediji su već posljednih decenija znatno oblikovali tokove ove komunikacije (Ferback, 1997).

Na osnovovu onoga što smo imali i lično iskusili, svaki pojedinac u svojoj kulturi postavlja pitanje šta očekivati dalje. Kompleksan razvoj ekonomskih, tehnoloških, političkih i društvenih aspekata svjetske populacije doprinijeli su pojavi međuzavisnosti, gdje su kulture svijeta i njihove viševjekovne tradicije na velikom izazovu preživljavanja u budućem vremenu. Ključno pitanje i jeste koliko će biti *vjerodostojne* i onda ako prežive, tj. kako će se razlikovati „domaći" i „strani" elementi jedne kulture koji su se ukomponirali tokom vremena. Ali, dalji razvitak interkulturalne komunikacije zavist će od nekoliko faktora koji su do danas igrali ključnu ulogu. Ti faktori su: *globalizacija, međunarodni sukobi i sigurnost, svjetsko nadmetanje nad prirodnim dobrima, izazovi globalne sredine, pitanje zdrastvene brige u svijetu i rast populacije*. (Samovar, Porter, McDaniel, 2009) Očekuje se da će njihovo prisustvo biti izraženo i u budućnosti. Pripadnici svih interkulturalnih zajednica suočit će se s izazovom primjenjivanja interkulturalnih komunikacijskih vještina u narednom periodu.

Zaključak

Kultura igra glavnu ulogu u savremenom razumijevanju svjetskih dešavanja, procesa i interkacija. Komunikacija među kulturama je danas mnogo intenzivnija nego što je to prije bio slučaj, zahvaljujući razvoju raznih komunikacijskih tehničkih sredstava koji omogućavaju da saznamo o mnogim kulturama do kojih se fizički teško dolazi ili koje nemamo priliku vidjeti u svakodnem životnom djelovanju.

Interkulturalna komunikacija stoga igra presudnu ulogu u savremenom dobu, jer razumijevanje među kulturama može smanjiti nastale tenzije i probleme koji se javljaju među različtim državama ili nacijama. Ali u procese interkutluralne komunikacije potrebno je ući spreman, bez barijera koje mogu spriječiti uspjeh takvih susreta, ali i dovesti u pitanje cijeli komunikativni proces svjetskih kultura, te od pozivitnih ciljeva napraviti samo puku teoriju koja se neće moći primijeniti u javnom sektoru.

Da bi svaki pojedinac razumio druge kulture, neophodan korak je da saznaje i uči, razumijeva, kritički evaluira, iskustvom upoznaje i djeluje u svojoj kulturi. Na taj način neće biti teško razumijevati i saznavati o drugim

svjetskim kulturama koje ga okružuju ili koje nisu u okviru geografskog položaja u kojem se pojedinac nalazi. Kulturni, materijalni (umjetnine, arhitektura, nošnja itd) i duhovni (usmena i pisana riječ, norme, vrijednosti, ponašanja itd) proizvodi sastavni su dio kulturnog identiteta svakog pojedinca određene kulture. U komunikaciji sa pripadnicima vlastite, ali i strane kulture doprinosimo razvoju i širenju proizvoda kulture, te poboljšavamo vlastite komunikacijske sposobnosti i vještine, kao što razvijamo svijest o svome identitetu, ali i o drugim kulturnim identitetima koji djeluju u svjetskoj zbilji.

Važno je shvatiti da proces interkulturalne komunikacije se može odvijati sa procesom međureligijske komunikacije ili dijaloga. Stoga interkulturalnom komunikacijom upoznajemo i vjerske običaje drugih kultura, ali i religijskih zajednica općenito iz raznih dijelova svijeta.

Interkulturalna komunikativna sposobnost je značajna komponenta komunikacije i potrebno ju je razviti kroz edukaciju najprije stranih jezika, a onda putem takve edukacije učiti i o kulturama gdje su takvi jezici maternji. Interkulturalna komunikacija pomoći će u budućnosti da bolje razumijevamo svjetske procese samo ako uspijemo objektivno sagledavati svoju i druge kulture i ako nastojimo da doprinesemo poboljšanju međukulturalne svjetske suradnje.

DETERMINATION AND THE CHALLENGE OF INTERCULTURAL COMMUNITY IN CONTEMPORARY CULTURAL RELATIONS

SUMMARY

The paper aims to present and analyze the theory that intercultural communication today stems from two assumptions. The first is that man lives in an age when changes in travel, economy, political system, technology and world population made it necessary for the interaction among different cultures. Another is that people are sensitive to the fact that culture affects communication in a subtle and deliberate manner. Using deductive method, papers will clarify how human perception of its own culture helps in determining the world around him and how he acts in the society according to his cultural knowledge. Communication between cultures, but also within

their own cultural community aims to encourage the efficient operation in solving various problems, overcoming obstacles in the understanding and interpretation of the community and individuals, as well as creating an effective plan for future action. This paper will explain the basic meaning of the concept of culture and communication, ways of interacting religions and cultures, and what are the obstacles in the process of intercultural communication. The paper also analyzes the challenges faced by this communication in the modern age, present misunderstanding between cultures and infers what to expect of intercultural communication in the future.

Keywords: culture, communication, intercultural relations, interfaith relations, intercultural communicative competence

Literatura

Baldi, Stefano i Gelbstein, Eduardo. (2004). Jargon, protocols and uniforms as barriers to effective communication. U Hannah Slavik (ur.), *Intercultural communication and Diplomacy* (str.225-240). Geneve: Diplofoundation.

Bennett, Milton J. (1998). *Basic concepts of intercultural communication: selected readings.* Boston: Intercultural Press.

Byram, Michaël i Nichols, Adam. (2001). *Developing intercultural competence in practice.* Ontario: Multilingual Matters.

Byram, Michaël. (1998). *Teaching and assessing intercultural communicative competence.* Ontario: Multilingual Matters.

Cilliers, Jaco. (2002). Building bridges for Interfaith Dialogue. U David R. Smock, *Interfaith dialogue and peacebuilding* (str. 47-60). Washington: United States Institute of Peace.

Cleary, Sandra. (2004). *The Communication Handbook: A Student Guide to Effective Communication*. Lansdowne: Juta Academic.

Cragan, John F., Wright, David W. i Kasch, Chris R. (2008). *Communication in Small Groups: Theory, Process, Skills.* Boston: Wadsworth Publishing.

Fiske, John. (1990). *Introduction to Communication Studies.* London: Routledge.

Jandt, Fred Edmund. (2009). *An Introduction to Intercultural Communication: Identities in a Global Community.* London: Sage Publications.

Jones, Steve. (1997). *Virtual culture: identity and communication in cybersociety*, Boston: Sage Publications.

Kale, Eduard. (1990). *Povijest civilizacija*. Zagreb: Školska knjiga.

Kale, Eduard. (1991). *Temelji islamske i kineske kulture i politike*, Zagreb: Školske novine.

Kleinsteuber, Hans J. (1995). The mass media. U K. Schröder, M. Shelley (ur.), *Aspects of European cultural diversity* (str. 121 - 186). London: Routledge.

Martin, Terence J. (1998). *Living Words: Studies in Dialogues about Religion*. Atlanta: Scholars Press.

O'Sullivan, Tim. (1993). *Key Concepts in Communication and Cultural Studies*. London: Routledge.

Pinto, David. (2000). *Intercultural communication: a three-step method for dealing with differences*. Brussels: Garant Publishers.

Pohlong, Basil. (2004). *Culture And Religion: A Conceptual Study*. New Delhi: Mittal Publications.

Rivers, Danny i Joyce, Mark (2007). *Key Themes in Interpersonal Communications*. New York: Open University Press

Samovar, Larry A., Richard E. Porter i Edwin R. McDaniel. (2009). *Communication Between Cultures*. Boston: Wadsworth Publishing.

Schein, Edgar H. (2010). *Organizational Culture and Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.

Scollon, Ron i Scollon, Suzanne Wong. (2001). *Intercultural Communication: A Discourse Approach*. Oxford: Wiley-Blackwell.

Scupin, Raymond R. (2003). *Peoples and Cultures of Asia*, Prentice Hall.

Shafiq, Muhammad; Abu-Nimer, Mohammed. (2007). *Interfaith dialogue: a guide for Muslim,* Washington: IIIT.

Swidler L., Firestone, R. i Duran, K. (2007). *Trialogue: Jews, Christians, and Muslims in Dialogue*. New London: Twenty-Third Publications.

Ting-Toomey, Stella (1999). *Communicating Across Cultures*. New York: The Guilford Press

Vellnagel, C. (2010). *Intercultural Communication Within the Tourism Industry: Cultural Differences, Misunderstandings and how to Reduce Them*. (Neo-

bjavljena magistarska disertacija). Baden Württemberg Cooperative State University, Stuttgart.

Vreg, France (1991). *Demokratsko komuniciranje*. Fakultet političkih nauka u Sarajevu: Sarajevo.